

KWESTIA ODPOWIEDZIALNOŚCI MAŁŻONKA CZŁONKA ZARZĄDU ZA ZOBOWIĄZANIA SP. Z O.O.

Dr Monika Lejczyk–Łokaj

Katedra Prawa Gospodarczego i Handlowego, Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytetu Marii Curie–Sklodowskiej

e-mail: monikalejczyk@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-0104-6903>

Streszczenie. Zobowiązanie członka zarządu spółki z o.o. na podstawie art. 299 § 1 Kodeksu spółek handlowych powstaje w chwili bezskuteczności egzekucji prowadzonej wobec spółki. Stan taki rodzi pytanie, czy odpowiedzialność członka zarządu może wywierać bezpośrednie skutki prawne dla jego małżonka, zwłaszcza z którym pozostaje on w ustroju wspólności majątkowej. Praktyka ujawnia trudności w ustaleniu zakresu odpowiedzialności współmałżonka w sytuacji niewypłacalności spółki, co skłania do podjęcia niniejszej analizy.

Słowa kluczowe: spółka z o.o., członek zarządu, bezskuteczność egzekucji, odpowiedzialność członka zarządu, odpowiedzialność małżonka

Zobowiązanie członka zarządu spółki z o.o. na podstawie art. 299 § 1 Kodeksu spółek handlowych¹ powstaje w chwili bezskuteczności egzekucji prowadzonej wobec spółki. Stan taki rodzi pytanie, czy odpowiedzialność członka zarządu może wywierać bezpośrednie skutki prawne dla jego małżonka, zwłaszcza z którym pozostaje on w ustroju wspólności majątkowej. W związku z tym, że praktyka ujawnia trudności w ustaleniu zakresu odpowiedzialności współmałżonka w sytuacji niewypłacalności spółki, w artykule zostanie podjęta analiza w tym zakresie.

I.

Jedną z podstawowych zasad konstrukcyjnych spółki z o.o. jest w myśl art. 151 § 4 k.s.h. [Kidyba 2015, 662n.; Tenże 2018, 37; Nowacki 2018, 31–34] wyłączenie osobistej odpowiedzialności wspólników za zobowiązania tej spółki. Konsekwencją wspomnianej zasady jest wykluczenie możliwości skierowania egzekucji do majątku osobistego jej wspólników [Gurgul

¹ Ustawa z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych, Dz. U. z 2019 r., poz. 505 [dalej cyt.: k.s.h.].

2010, 1146]. Wierzyciel będzie mógł uzyskać zaspokojenie z majątku spółki. Jednakże zgodnie z treścią art. 299 § 1 k.s.h., w przypadku gdy egzekucja przeciwko spółce okaże się bezskuteczna, członkowie zarządu odpowiadają solidarnie za jej zobowiązania. Tym samym oznacza to, że w sytuacji nieposiadania przez spółkę z o.o. wystarczających środków na spłatę zobowiązań, art. 299 § 1 k.s.h. umożliwi wierzycielowi wystąpienie z roszczeniem wobec członka zarządu. W konsekwencji uznać należy, że rozwiązanie to stanowi wyjątek od zasady, że za zobowiązania spółki kapitałowej, jako osoby prawnej, odpowiada sama spółka [Popłonkowska–Dębińska 2012, 44n.]. W przypadku bowiem bezskuteczności egzekucji, członkowie zarządu odpowiadają za zobowiązania spółki całym swoim osobistym majątkiem, teraźniejszym i przyszłym. Z uwagi na więź osobową charakterystyczną zwłaszcza dla mniejszych spółek w praktyce najczęściej to wspólnicy samodzielnie obejmują funkcję w zarządzie. Decydując się więc na łączenie funkcji członka zarządu z pozycją wspólnika należy mieć na względzie, że zgodnie z art. 299 § 1 k.s.h. nie ma znaczenia, czy członkiem zarządu jest wspólnik, czy też osoba niebędąca wspólnikiem, która pełni tylko funkcje zarządcze².

W konsekwencji głównymi przesłankami odpowiedzialności członków zarządu z art. 299 § 1 k.s.h. jest istnienie niezaspokojonych zobowiązań spółki wobec jej wierzycieli³ oraz bezskuteczność egzekucji prowadzonej z majątku tej spółki⁴. Zgodnie z tezami zawartymi w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 26 czerwca 2003 r.⁵, wykazanie przesłanki bezskuteczności egzekucji może nastąpić na podstawie każdego dowodu, z którego wynika, że spółka nie ma majątku pozwalającego na zaspokojenie wierzyciela pozywającego członków zarządu. Dowodami bezskuteczności egzekucji może więc być przykładowo postanowienie komornika o umorzeniu postępowania egzekucyjnego z powodu braku majątku spółki, czy sprawozdanie finansowe spółki wskazujące, że jej majątek nie jest wystarczający do zaspokojenia długów. Wierzyciel spółki z o.o. nie jest zatem zobowiązany do wszczęcia sądowego

² Taka jest też teza wyroku Sądu Najwyższego z dnia 7 września 2000 r., sygn. akt IV CKN 4/00, LEX nr 52435, jak również wyroku Sądu Najwyższego z dnia 14 lutego 2003 r., sygn. akt IV CSK 1779/00 OSNC 2004, nr 5, poz. 76. Zob. także głosę aprobowaną: Karolak 2004b, 34.

³ Tak wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 lutego 2002 r., sygn. akt IV CKN 793/00, OSNC 2003, nr 2 poz. 22. Za uznaniem istnienia zobowiązania spółki za przesłankę odpowiedzialności członków zarządu wyraźnie: Kopaczyńska–Piecziak 2013, 787; Mariański i Karolak 2006, 25. Odmienne T. Siemiątkowski, który stwierdza, że istnienie niezaspokojonych zobowiązań spółki z o.o. nie jest samodzielną przesłanką odpowiedzialności z art. 299 k.s.h. [Siemiątkowski 2010, 641].

⁴ Por. Wyrok Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 24 stycznia 2007 r., sygn. akt I Aca 781/06, „Rejent” 2007, nr 1, s. 177 oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 czerwca 2011 r., sygn. akt II CSK 571/10, LEX nr 847124.

⁵ Sygn. akt V CKN 416/01, OSNC 2004, nr 7–8, poz. 129. Zob. także głosę aprobowaną do tego orzeczenia: Karolak 2004a, 53n.

postępowania egzekucyjnego, jeżeli tę przesłankę odpowiedzialności wykaże w każdy inny dopuszczalny prawem sposób [Kidyba 2015, 1441; Rachwał 2012, 842; Sołtysiński, Szajkowski, i in. 2014, 945; Giezek i Wnuk 1994, 45]. Dla wykazania bezskuteczności egzekucji przez wierzyciela nie jest również konieczne, aby tenże wierzyciel prowadził egzekucję. Wystarczające będzie bowiem wykazanie bezskuteczności egzekucji prowadzonej przez innego wierzyciela. Na tym tle wydaje się właściwe przyjęcie, że wierzyciel nie zawsze musi dysponować tytułem egzekucyjnym przeciwko spółce, aby mógł dochodzić od członka zarządu odpowiedzialności za niewypełnione przez spółkę zobowiązania⁶.

Pomimo wystąpienia bezskuteczności egzekucji, członek zarządu może zwolnić się z odpowiedzialności pod warunkiem wykazania zaistnienia jednej z trzech przesłanek określonych w art. 299 § 2 k.s.h. I tak członek zarządu będzie mógł uwolnić się z odpowiedzialności, jeżeli wykaże, że we właściwym czasie⁷ zgłoszony został wniosek o ogłoszenie upadłości lub w tym samym czasie wydano postanowienie o otwarciu postępowania restrukturyzacyjnego albo o zatwierdzeniu układu w postępowaniu w przedmiocie zatwierdzenia układu. Zgodnie z art. 21 ust. 1 ustawy Prawo upadłościowe⁸ członek zarządu obowiązany jest do złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości w terminie trzydziestu dni od dnia, w którym wystąpiła podstawa do ogłoszenia upadłości. Zasadne zatem wydaje się przyjęcie, że złożenie przez członka zarządu wniosku o ogłoszenie jej upadłości zgodnie z art. 21 ust. 1 i 2 PrUp powinno zwolnić go z odpowiedzialności z art. 299 k.s.h. Uzasadnione również wydaje się zastosowanie analogii, że będzie mógł zwolnić się z odpowiedzialności w razie wykazania, iż we właściwym czasie wydano postanowienie o otwarciu postępowania restrukturyzacyjnego albo o zatwierdzeniu układu w postępowaniu w przedmiocie zatwierdzenia układu.

Drugą przesłanką uwalniającą członka zarządu od odpowiedzialności za zobowiązania spółki jest wykazanie przez niego, że niezgłoszenie wniosku o ogłoszenie upadłości nastąpiło nie z jego winy. Art. 299 § 2 k.s.h. zawiera domniemanie winy członka zarządu w niezgłoszeniu wniosku o upadłość we właściwym czasie ze względu na to, że członkom zarządu powinien być znany na bieżąco stan finansowy spółki, a co za tym idzie możliwości zaspokojenia

⁶ Takie trafne stanowisko zostało przyjęte w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 15 czerwca 1999 r., sygn. akt III CZP 10/99, OSNC 1999, nr 12, poz. 203; Tak też Szczęsny 2004, 429; Dąbek–Krajewska 2001, 28n. Por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 stycznia 2012 r., sygn. akt I PK 78/11, OSNP 2013, nr 1–2, poz. 4, w którym wskazano, że wierzyciel dochodzący roszczeń przeciwko członkom zarządu spółki na podstawie art. 299 § 1 k.s.h. musi legitymować się tytułem egzekucyjnym przeciwko spółce.

⁷ Szeroko na temat wykładni pojęcia „właściwy czas” na złożenie wniosku o ogłoszenie upadłości spółki z o.o. Osajda 2014, 371–77.

⁸ Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe, Dz. U. z 2019 r., poz. 498 [dalej cyt.: PrUp].

długów⁹. Przesłanka braku winy może wiązać się z różnymi okolicznościami, jak np. poważną chorobą członka zarządu uniemożliwiającą mu pełnienie funkcji¹⁰. Może on również skutecznie powołać się na brak winy, gdy pozbawiony był możliwości zapoznania się z wynikami finansowymi spółki. Jak stwierdził Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 6 maja 2009 r.¹¹ istotne jest jedynie, aby te okoliczności powodowały brak możliwości stwierdzenia istnienia podstawy do ogłoszenia upadłości, pomimo dołożenia należytej staranności. Członek zarządu nie będzie odpowiadał na podstawie art. 299 k.s.h., jeżeli nie podjął stosownych działań z winy nieumyślnej, jako że przedmiotową odpowiedzialność wyłącza brak winy w każdej jej postaci [Strzelczyk 2001, 639–46].

Ostatnią okolicznością zwalniającą członków zarządu z odpowiedzialności na podstawie art. 299 § 2 k.s.h. jest wykazanie braku szkody po stronie wierzyciela, pomimo niezgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości lub niewydania postanowienia o otwarciu postępowania restrukturyzacyjnego albo o zatwierdzeniu układu w postępowaniu w przedmiocie zatwierdzenia układu. Brak szkody oznacza brak uszczerbku majątkowego po stronie wierzyciela [Sołtysiński, Szajkowski, i in. 2014, 955–56]¹². W praktyce jednak dowodzenie braku szkody po stronie wierzyciela jest bardzo utrudnione. Wyłączenie odpowiedzialności członka zarządu na podstawie tej przesłanki nastąpi, gdy wykaże on, iż mimo niezgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości oraz braku wszczęcia postępowania restrukturyzacyjnego, nie zmniejszył się potencjał majątkowy spółki, a wierzyciel i tak nie uzyskałby zaspokojenia [Strzelczyk 2001, 639–46].

Osobista odpowiedzialność członków zarządu za zobowiązania spółki, pomimo swojego nieograniczonego charakteru, nie pozostawia więc pozwanego członka zarządu bez prawa obrony i przewiduje możliwość zwolnienia się od niej. Jednakże każdorazowo ciężar wykazania okoliczności uwalniających spoczywa na pozwanym członku zarządu. Odpowiedzialność członków zarządu spółki z o.o. oprócz charakteru osobistego, ma również subsydiarny charakter. Oznacza to więc, że wierzyciel nie może w pierwszej kolejności skierować egzekucji do majątku członka zarządu bez podejmowania prób wyegzekwowania swej należności z majątku spółki. Nie może on również jednocześnie wszczynać egzekucji z majątku członka zarządu oraz z majątku

⁹ Tak wyraźnie: wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 marca 2008 r., sygn. akt II CSK 545/07, LEX nr 385597.

¹⁰ Oczywiście jest, że nie każda choroba członka zarządu spółki z o.o. może być uznana za usprawiedliwienie niezgłoszenia we właściwym czasie wniosku o ogłoszenie upadłości. Choroba członka zarządu spółki z o.o. nie oznacza zatem *per se* braku winy w niezgłoszeniu we właściwym czasie wniosku o ogłoszenie upadłości spółki z o.o. Tak jednoznacznie wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 października 2008 r., sygn. akt I UK 39/08, OSNP 2010, nr 7–8, poz. 97.

¹¹ Sygn. akt II CSK 661/08, LEX nr 511995.

¹² Zob. definicję szkody, o której mowa w art. 299 k.s.h.

spółki. Z kolei solidarny charakter odpowiedzialności wyraża się w tym, że w sytuacji zarządów wieloosobowych każdy z członków zarządu jest odpowiedzialny solidarnie, a więc wszyscy odpowiadają za dług. Wierzyciel zgodnie z art. 366 § 1 Kodeksu cywilnego¹³ może wybrać, czy będzie dochodził swej należności od każdego z nich z osobna lub tylko od jednego z nich, od niektórych z nich bądź od wszystkich łącznie. Członkom zarządu, których majątek podlega egzekucji, przysługuje w stosunku do pozostałych roszczenie regresowe, które przyznaje prawo domagania się na drodze sądowej zwrotu poniesionych należności od pozostałych zobowiązanych.

II.

Jeżeli członek zarządu pozostaje w związku małżeńskim to powstaje zasadnicze pytanie, czy wierzyciel może skierować ciężar wypełnienia pozostałych do uregulowania zobowiązań spółki na jego małżonka, a ściślej, czy jest możliwe, że odpowiedzialność z art. 299 k.s.h. poniesie współmałżonek członka zarządu. W tym kontekście kluczowe jest ustalenie rzeczywistego zakresu odpowiedzialności małżonka członka zarządu w sytuacji niewypłacalności spółki z o.o. Zbadania wymaga, czy wierzyciel może poszukiwać zaspokojenia wyłącznie z majątku osobistego małżonka będącego członkiem zarządu spółki z o.o., czy także z majątku wspólnego małżonków. Nasuwa się bowiem pytanie, czy w przypadku, gdy członek zarządu pozostaje w majątkowej wspólności ustawowej, wierzyciel może rozciągnąć zakres odpowiedzialności na przedmioty objęte wspólnością małżeńską. Niezbędne jest rozstrzygnięcie, czy wierzyciel spółki, w razie bezskuteczności egzekucji w stosunku do niej, może skierować egzekucję do majątku objętego wspólnością majątkową członka zarządu tejże spółki. W celu wyjaśnienia powyższych zagadnień sięgnąć należy do konstrukcji prawnych dotyczących małżeńskich ustrojów majątkowych [Nazar 2016, 17–39]. Następnie należy rozdzielić działania podejmowane przez wierzyciela w sytuacji, gdy członek zarządu pozostaje w ustawowym ustroju wspólności majątkowej lub też w umownej rozdzielności majątkowej.

W przypadku umownych ustrojów majątkowych generalnie nie istnieje majątek wspólny, a małżonkowie posiadają tylko swoje, odrębne od siebie masy majątkowe. Dłużnik będący członkiem zarządu ponosi zatem odpowiedzialność całym swoim majątkiem osobistym. Biorąc pod uwagę ten aspekt, w sytuacji, w której małżonkowie pozostają w ustroju rozdzielności majątkowej, małżonek członka zarządu nie ponosi odpowiedzialności na podstawie art. 299 k.s.h. Pozostaje natomiast do rozważenia, czy i jak wierzyciel może

¹³ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, Dz. U. z 2019 r., poz. 1145.

dochodzić swoich roszczeń z art. 299 k.s.h., jeżeli istnieje wspólny majątek obu małżonków.

Ustawodawca wprowadzając zmiany w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym¹⁴ różnicował odpowiedzialność małżonka za zobowiązania współmałżonka majątkiem wspólnym w zależności od tego, czy zobowiązanie jednego z małżonków wynika z czynności prawnej, innego zdarzenia, dotyczy majątku osobistego jednego z małżonków, ma związek z prowadzeniem przedsiębiorstwa lub powstało przed powstaniem wspólności majątkowej. Na tle wykładni art. 299 k.s.h. dostrzega się pewne kontrowersje co do określenia charakteru prawnego odpowiedzialności ponoszonej przez członków zarządu. Problem oceny charakteru prawnego odpowiedzialności ma nie tylko teoretyczną, ale przede wszystkim praktyczną doniosłość. Rzutuje ona zasadniczo na zakres dopuszczalnej obrony członka zarządu w procesie. Inaczej bowiem wygląda obrona dłużnika w reżimie odszkodowawczym, a inaczej w reżimie gwarancyjnym. W tym pierwszym członkowie zarządu odpowiadają za własny czyn niedozwolony, polegający na niedokonaniu we właściwym czasie złożenia wniosku o wszczęcie postępowania upadłościowego lub o otwarcie postępowania układowego. W jego konsekwencji wierzyciel ponosi szkodę w wysokości niewyegzekwowanej od spółki należności. Natomiast zgodnie z koncepcją przyjmującą gwarancyjny typ odpowiedzialności członków zarządu jest to w istocie odpowiedzialność za cudzy dług – dług spółki. Zwolennicy tego poglądu [Szajkowski 1993, 6; Kappes 1998, 38; Tenże 2009, 176; Karolak 2007, 55; Tenże 2004c, 29] akcentują, że w art. 299 k.s.h. niewątpliwie chodzi o odpowiedzialność subsydiarną, osobistą i przy tym nieograniczoną. I w szczególności z subsydiarnego charakteru odpowiedzialności oraz faktu ponoszenia odpowiedzialności za cudzy dług wynika, że ma ona charakter gwarancyjny. Tym samym członkowie zarządu są gwarantami wykonania przez spółkę jej zobowiązań. Nadto podkreśla się, że już wykładnia językowa art. 299 k.s.h. zdaje się wskazywać, że nie ma ona charakteru deliktowego [Osajda 2014, 143]. Z powołanego przepisu wynika bowiem, że członkowie zarządu spółki odpowiadają za zobowiązania tej spółki, a nie za szkodę. Okoliczność, czy wierzyciel spółki z o.o. poniósł szkodę, wydaje się irrelevantna. Skoro przedmiotem odpowiedzialności są zobowiązania innego podmiotu, a nie szkoda, to regulację tę należy uznać za przypadek odpowiedzialności gwarancyjnej.

Próba wyjścia z impasu w sporze o charakter odpowiedzialności członków zarządu było wyrażenie stanowiska pośredniego o gwarancyjno-odszkodowawczym charakterze tej odpowiedzialności¹⁵. Wśród licznych wypowiedzi

¹⁴ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Dz. U. z 2018 r., poz. 950 [dalej cyt.: k.r.o.].

¹⁵ Na ten aspekt zwraca uwagę Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały z dnia 19 stycznia 1993 r., sygn. akt III CZP 162/92, OSNC 1993, nr 6, poz. 103 oraz w uchwale z dnia 9 sierpnia

doktryny w tym zakresie zwrócić należy uwagę na pogląd [Kidyba 2015, 1428] wskazujący, że odpowiedzialność zawarta w art. 299 k.s.h. ma w istocie charakter represyjny. Jest to bowiem odpowiedzialność za zawinione niezgłoszenie w ustawowym terminie wniosku o ogłoszenie upadłości bądź o wszczęcie postępowania naprawczego. Wskutek tego zaniechania egzekucja okazała się bezskuteczna, a wierzyciel poniósł szkodę wynikłą z tego zaniechania, a nie z samej bezskuteczności egzekucji¹⁶.

Pomimo tego, że w piśmiennictwie i judykaturze panuje rozbieżność poglądów, należy dojść do wniosku, że źródłem zobowiązania członka zarządu jest czyn niedozwolony albo ustawa, nie jest to czynność prawna. Niezależnie od sporów co do charakteru prawnego odpowiedzialności członków zarządu unormowanej w art. 299 k.s.h., nie ulega wątpliwości, że przewidziane w niej roszczenie służy wierzycielom w przypadku, gdy spółka nie spłaciła wobec nich swojego długu. Pogląd o gwarancyjnym charakterze odpowiedzialności członków zarządu jest silnie broniony w literaturze [Kopaczyńska–Piecziak 2013, 783; Rodzyńkiewicz 2013, 563–64; Strzępka 2005, 534; Frąckowiak 2009, 533–59] i został on również przyjęty w niektórych orzeczeniach sądowych¹⁷. Według jednak nurtu przeważającego w orzecznictwie¹⁸ dominuje koncepcja przyjmująca odszkodowawczy charakter odpowiedzialności. Ostatecznie została ona ugruntowana w uchwale siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 7 listopada 2008 r.¹⁹ w której to Sąd jednoznacznie przyjął, że członkowie zarządu ponoszą na podstawie art. 299 k.s.h. odpowiedzialność odszkodowawczą *ex delicto*. Przesądzenie o tym, że odpowiedzialność ta ma charakter deliktowy rozstrzyga o zakresie odpowiedzialności za zobowiązania majątkiem objętym wspólnością majątkową małżeńską. Wierzyciel

1993 r., sygn. akt III CZP 116/93, OSNC 1994, nr 2, poz. 35 [Osajda 2008, 84–91; Tenże 2009, 5n.].

¹⁶ Podobnie T. Siemiątkowski uznał tę odpowiedzialność za gwarancyjno-represyjną akcentując znaczenie wadliwego zachowania członka zarządu [Siemiątkowski 2007, 197n.].

¹⁷ Zob. m.in. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 9 sierpnia 1993 r., sygn. akt III CZP 116/93, OSNCP 1994, nr 2, poz. 35; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 czerwca 1997 r., sygn. akt III CKN 65/97, OSNC 1997, nr 11, poz. 181; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29 kwietnia 1998 r., sygn. akt I CKN 654/97, OSP 1999, nr 1, poz. 6; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 kwietnia 2007 r., sygn. akt V CSK 55/07, OSNC-ZD 2008, nr A, poz. 24.

¹⁸ Zob. m.in. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 2 lutego 1994 r., sygn. akt I PZP 58/93, PiZS 1994, nr 4, s. 63; uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 19 listopada 1996 r., sygn. akt III CZP 114/96, OSNC 1997, nr 3, poz. 25; uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 22 września 1995 r., sygn. akt III CZP 120/95, OSNC 1995, nr 12, poz. 181; uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 28 lutego 2008 r., sygn. akt III CZP 143/07, OSNC 2009, nr 3, poz. 38; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8 grudnia 2008 r., sygn. akt III CZP 112/08, LEX nr 490503; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 kwietnia 2012 r., sygn. akt II CSK 390/11, LEX nr 1211143; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 kwietnia 2017 r., sygn. akt I CSK 286/16, LEX nr 2300170.

¹⁹ Sygn. akt III CZP 72/08, OSNC 2009, nr 2, poz. 20. Zob. też glosy do tej uchwały: Sieradzka 2009, 24–35; Witosz 2009, 15–25.

nie może kierować egzekucji do przedmiotów majątkowych należących do majątku wspólnego w przypadku, gdy źródłem zobowiązania jest czyn niedozwolony. Odpowiedzialność małżonków z majątku wspólnego w przypadku zobowiązań, które nie wynikają z czynności prawnej [Warczyński 2008, 15; Pokora 2014, 100] ograniczona jest zgodnie z art. 41 § 2 k.r.o. do wynagrodzenia za pracę lub dochodów uzyskanych przez dłużnika z innej działalności zarobkowej, jak również z korzyści uzyskanych z jego praw autorskich i praw pokrewnych, praw własności przemysłowej oraz innych praw twórcy. Wierzytelność wobec małżonka będącego członkiem zarządu spółki z o.o. należy zaklasyfikować do kategorii wierzytelności, których źródłem powstania nie jest czynność prawna. Niedopuszczalne jest również zaliczenie zobowiązań członka zarządu spółki z o.o. do tych, o których mowa w art. 41 § 1 k.r.o., czyli zaciągniętych za zgodą drugiego małżonka [Mróz 2011, 162n.], co skutkuje możliwością zaspokojenia się bez ograniczeń z majątku wspólnego. Odpowiedzialność małżonka będącego członkiem zarządu nie wynika z zaciągnięcia przez niego zobowiązania. Podstawą jego odpowiedzialności nie jest umowa. Bez względu na to, czy przyjmiemy, że odpowiedzialność ma charakter gwarancyjny, czy też deliktowy, nie można mówić o „zasięgnięciu zobowiązania” przez małżonka będącego członkiem zarządu spółki z o.o. Członek zarządu nie zawiera bowiem umowy z potencjalnymi wierzycielami, na podstawie której będzie ponosił odpowiedzialność za zobowiązania spółki w razie bezskuteczności egzekucji przeciwko spółce [Jędrejek 2010, 58].

De lege lata w przypadku powstania odpowiedzialności członka zarządu na mocy art. 299 § 1 k.s.h., sąd nie ma podstaw prawnych do nadania klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika. Egzekucja winna być prowadzona na podstawie tytułu wykonawczego, o którym mowa w art. 776¹ § 1 Kodeksu postępowania cywilnego²⁰, w myśl którego sąd może nadać klauzulę wykonalności jedynie przeciwko członkowi zarządu spółki z o.o. W razie nadania klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika, każdemu z małżonków będzie przysługiwało zażalenie, o którym mowa w art. 795 § 1 k.p.c. Wierzyciel dysponujący tytułem wykonawczym przeciwko członkowi zarządu będzie mógł zatem prowadzić egzekucję z jego majątku osobistego, a także z wybranych składników wspólnego majątku małżeńskiego. W konsekwencji oznacza to, że tytuł wykonawczy przeciwko członkowi zarządu nie będzie uprawniał do skierowania egzekucji do innych składników majątku wspólnego, a w szczególności do składników zgromadzonych w trakcie trwania małżeństwa w postaci np. mieszkania własnościowego, ruchomości, papierów wartościowych czy rachunków bankowych. Wierzyciel spółki z o.o. nie może także poszukiwać zaspokojenia swoich roszczeń ze składników

²⁰ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego, Dz. U. z 2018 r., poz. 1360 z późn. zm. [dalej cyt.: k.p.c.].

majątku wspólnego pochodzących od drugiego małżonka, przykładowo z jego wynagrodzenia.

Kwestia odpowiedzialności małżonka członka zarządu inaczej przedstawia się, gdy małżonków łączy rozdzielność z wyrównaniem dorobków [Stępień–Sporek 2008, 73–85; Szydłowska 2005, 143–46]. W doktrynie wskazuje się nawet, że ustroj ten jest najpełniej dostosowany do zasad gospodarki rynkowej, godząc wymogi obrotu gospodarczego z ochroną rodziny [Ignaczewski i Jerka 2005, 190]. Wybór przez małżonków tego typu ustroju umownego oznacza, że nie mają oni majątku wspólnego, a każdy z małżonków ma w czasie trwania tego ustroju jedynie swój majątek osobisty. Można więc uznać, że w trakcie trwania tego ustroju sytuacja małżonków jest taka sama, jak w przypadku rozdzielności majątkowej. Odmienne są natomiast konsekwencje przewidziane w przypadku ustania rozdzielności majątkowej, konieczne bowiem jest wówczas ustalenie dorobku każdego z małżonków. Roszczenie o wyrównanie dorobków dokonywane jest przez zapłatę lub przeniesienie prawa majątkowego. Jeżeli jedno z małżonków poniesie odpowiedzialność w trybie art. 299 k.s.h., to mimo iż wierzyciele nie uzyskają zaspokojenia z majątku drugiego małżonka, to wraz z ustaniem ustroju rozdzielności majątkowej, małżonek ten nie będzie korzystał z dorobku drugiego małżonka, ponieważ dorobek ten zostanie zajęty przez wierzycieli spółki. Biorąc pod uwagę powyższe, w razie istnienia między małżonkami ustroju rozdzielności majątkowej z wyrównaniem dorobków, małżonek członka zarządu spółki z o.o. w sensie ekonomicznym może ponieść majątkowe konsekwencje odpowiedzialności tego członka zarządu z art. 299 k.s.h. [Osajda 2014, 295].

III.

Reasumując, poniesienie przez członka zarządu odpowiedzialności za zobowiązania spółki z o.o. nie wywiera bezpośredniego skutku prawnego dla jego małżonka, w tym również małżonka, z którym pozostaje on w ustroju ustawowej wspólności małżeńskiej. W sensie jurydycznym nie ma podstaw, aby współmałżonek członka zarządu został pozwany przez wierzyciela spółki do odpowiedzialności z art. 299 k.s.h. Tym samym dochodząc swoich należności nie może prowadzić egzekucji z majątku należącego do małżonka członka zarządu. Obowiązujące uregulowania prawne, co do zasady, uniemożliwiają prowadzenie egzekucji z przedmiotów majątkowych należących do majątku wspólnego w przypadku, gdy źródłem zobowiązania jest czyn niedozwolony. W takim wypadku nie jest zasadne, aby małżonek dłużnika musiał ponosić negatywne konsekwencje z tytułu działań swojego współmałżonka, na które przecież nie miał wpływu, ani nie mógł im zapobiec. Słuszne jest zatem ograniczenie odpowiedzialności członka zarządu do przedmiotów majątkowych określonych w art. 41 § 2 k.r.o. Oznacza to, że wierzyciel spółki

z o.o. może poszukiwać zaspokojenia swoich roszczeń wyłącznie w wymienionych składnikach majątku wspólnego małżeńskiego. Jednakże w tym kontekście pojawia się jeszcze jeden aspekt. Wierzyciel posiadając możliwość zaspokojenia swoich roszczeń z określonych składników wspólnego majątku, uszczupli wartość tego majątku, a w konsekwencji wartość udziału w tym majątku przysługującego temu małżonkowi w przypadku likwidacji wspólności ustawowej małżeńskiej. Biorąc ten argument pod uwagę, należy skonstatować, że o ile małżonek członka zarządu nie odpowiada na podstawie art. 299 k.s.h. w związku z niewypłacalnością spółki, o tyle będąc członkiem zarządu w ustroju wspólności majątkowej, pośrednio może zostać dotknięty konsekwencjami poniesienia tej odpowiedzialności przez członka zarządu w sensie ekonomicznym. Podobnie właśnie z perspektywy ekonomicznej, małżonek członka zarządu spółki z o.o. może ponieść skutki jego odpowiedzialności z art. 299 k.s.h., jeśli pozostają oni w ustroju rozdzielności z wyrównaniem dorobków. W konsekwencji bowiem poniesienie odpowiedzialności przez członka zarządu spółki z o.o., spowoduje, że nie wypracuje on żadnego dorobku, w którym jego współmałżonek mógłby partycypować.

W odniesieniu do analizowanej problematyki nasuwa się zatem refleksja, że art. 299 k.s.h. nałożył szczególną odpowiedzialność na członka zarządu spółki z o.o. Jej swoisty charakter przejawia się w tym, że to na niego właśnie przeniesiony został ciężar wypełniania pozostałych do uregulowania zobowiązań spółki. Analogicznej regulacji nie przewidziano w odniesieniu do spółki akcyjnej. Gdy ta jest dłużnikiem możliwość dochodzenia należności przysługujących wierzycielowi ogranicza się jedynie do majątku samej spółki. Obejmując natomiast funkcję członka zarządu w spółce z o.o., należy mieć na względzie nie tylko potencjalną odpowiedzialność wynikającą z art. 299 k.s.h., ale również możliwe negatywne reperkusje dla małżonka, z wyjątkiem przypadków, gdy łączy ich ustrój rozdzielności majątkowej małżeńskiej.

PIŚMIENNICTWO

- Dąbek-Krajewska, Katarzyna. 2001. „Odpowiedzialność członków zarządu spółki z o.o. Kilka uwag na tle uchwały Sądu Najwyższego z 15 czerwca 1999 r.” *Prawo Spółdzielcze* 6:28.
- Frąckowiak, Józef. 2009. „Odpowiedzialność członków zarządu spółki z o.o. za jej zobowiązania na podstawie art. 299 k.s.h.” W *Studia i rozprawy. Księga jubileuszowa dedykowana profesorowi Andrzejowi Calusowi*, red. Andrzej Janik, 533–59. Warszawa: Wydawnictwo Szkoły Głównej Handlowej.
- Giezek, Jacek, i Dariusz Wnuk. 1994. *Odpowiedzialność cywilna i karna w spółkach prawa handlowego. Komentarz i przegląd orzecznictwa*. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Gurgul, Stanisław. 2010. „Odpowiedzialność wspólnika (akcjonariusza) za zobowiązania spółki kapitałowej w stosunku do jej wierzycieli.” *Monitor Prawniczy* 20:1146.
- Ignaczewski, Jacek, i Rafał Jerka. 2005. *Relacje majątkowe między małżonkami*. Gdańsk: Ośrodek Doradztwa i Doskonalenia Kadr.

- Jędrejek, Grzegorz. 2010. „Odpowiedzialność majątkiem wspólnym małżonków za zobowiązania dochodzone wobec członka zarządu spółki z o.o. (art. 299 § 1 k.s.h.) (cz. 2).” *Palestra* 3:58.
- Kappes, Aleksander. 1998. „Uwagi o przesłankach i charakterze odpowiedzialności z art. 298 k.s.h.” *Przegląd Prawa Handlowego* 12:38.
- Kappes, Aleksander. 2009. *Odpowiedzialność członków zarządu za zobowiązania spółki z o.o.* Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Karolak, Adam. 2004a. „Glosa aprobująca do orzeczenia z 26.6.2003 r., V CKN 416/01.” *Przegląd Prawa Handlowego* 5:53.
- Karolak, Adam. 2004b. „Glosa aprobująca do wyroku SN z 14.2.2003 r., IV CSK 1779/00.” *Prawo Spółdzielcze* 4:34.
- Karolak, Adam. 2004c. „Glosa do wyroku SN III CK 351/02.” *Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego* 12:29.
- Karolak, Adam. 2007. „Glosa do wyroku SN z 8.06.2005 r. V CK 702/04.” *Prawo Spółdzielcze* 4:55.
- Kidyba, Andrzej. 2015. *Kodeks spółek handlowych. T. 1. Komentarz do art. 1–300.* Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Kidyba, Andrzej, red. 2018. *Kodeks spółek handlowych. T. 2. Komentarz do art. 151–300.* Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Kopaczyńska–Pieczniak, Katarzyna. 2013. *Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością*, red. nauk. Andrzej Kidyba. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Mariański, Adam, i Adam Karolak. 2006. *Odpowiedzialność członków zarządu za zobowiązania spółki z o.o.* Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Mról, Teresa. 2011. *Zgoda małżonka na dokonanie czynności prawnej w ustroju majątkowej wspólności ustawowej.* Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Nazar, Mirosław. 2016. „Mażeńskie reżimy majątkowe a pozycja prawna małżonków w spółce cywilnej i handlowej.” W *Status prawny małżonków w spółkach cywilnych i handlowych*, red. Zbigniew Kuniewicz, i Katarzyna Malinowska–Woźniak, 17–39. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Nowacki, Artur. 2018. *Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością. T. 1. Komentarz do art. 151–226.* Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Osajda, Konrad. 2008. *Odpowiedzialność cywilna członków zarządu za zobowiązania spółki z o.o.* Warszawa: LexisNexis.
- Osajda, Konrad. 2009. „Charakter prawny odpowiedzialności członków zarządu spółki z o.o. za jej zobowiązania i jego konsekwencje w najnowszym orzecznictwie Sądu Najwyższego.” *Glosa* 1:5
- Osajda, Konrad. 2014. *Niewypłacalność spółki z o.o. Odpowiedzialność członków zarządu wobec jej wierzycieli.* Warszawa: LexisNexis.
- Pokora, Andrzej. 2014. *Odpowiedzialność majątkowa małżonków i przymusowe dochodzenie od nich roszczeń.* Warszawa: LexisNexis.
- Popłonkowska–Dębińska, Alicja. 2012. „Odpowiedzialność wspólników za zobowiązania spółek kapitałowych w świetle unijnego prawa spółek.” *Glosa* 3:44
- Rachwał, Anna. 2012. „Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością.” W *System Prawa Handlowego. T. 2: Prawo spółek handlowych*, red. Stanisław Włodyka, 842. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Rodzinkiewicz, Mateusz. 2013. *Kodeks spółek handlowych. Komentarz.* Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Siemiątkowski, Tomasz. 2007. *Odpowiedzialność cywilnoprawna w spółkach kapitałowych.* Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.

- Siemiątkowski, Tomasz. 2010. „Zasady odpowiedzialności cywilnoprawnej w spółkach kapitałowych.” W *System Prawa Prywatnego*. T. 17A: *Prawo spółek kapitałowych*, red. Stanisław Sołtyński, 641. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Sieradzka, Małgorzata. 2009. „Charakter prawny odpowiedzialności członków zarządu spółki z o.o. za jej zobowiązania.” *Glosa* 3:24–35.
- Sołtyński, Stanisław, Andrzej Szajkowski, i in. 2014. *Kodeks spółek handlowych*. T. 2. *Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością. Komentarz do artykułów 151–300*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Stępień–Sporek, Anna. 2008. „Rozdzielność majątkowa z wyrównaniem dorobków.” *Państwo i Prawo* 7:73–85.
- Strzelczyk, Krzysztof. 2001. W *Komentarz do kodeksu spółek handlowych. Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością*, 639–46. Warszawa: LexisNexis.
- Szajkowski, Andrzej. 1993. „Odpowiedzialność wspólników i członków zarządu w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością.” *Monitor Prawniczy* 1:6.
- Strzępka, Janusz A. 2005. „Odpowiedzialność członków zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością za niezgłoszenie w terminie wniosku o ogłoszenie upadłości.” W *Prawo prywatne czasu przemian. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Stanisławowi Sołtyńskiemu*, red. Aurelia Nowicka, 534. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Szczęśny, Rafał. 2004. *Zarząd w spółkach kapitałowych*. Kraków: Zakamycze.
- Szydlowska, Magdalena. 2005. „Ustrój rozdzielności majątkowej z wyrównaniem dorobków.” *Monitor Prawniczy* 3:143–46.
- Warczyński, Paweł. 2008. „Odpowiedzialność małżonka za zobowiązania współmałżonka niewynikające z czynności prawnych.” *Monitor Prawniczy* 3:15.
- Witosz, Aleksander Jerzy. 2009. „Subsydiarność w prawie polskim.” *Prawo Spółdzielcze* 11:15–25.

QUESTION OF LIABILITY OF THE PARTNER MEMBER OF THE MANAGEMENT BOARD FOR THE OBLIGATIONS OF THE LIMITED COMPANY

Summary. The commitment of a member of the management board of the limited company based on Art. 299 § 1 of the Code of Commercial Companies, arises at the moment of ineffectiveness of the execution conducted against the company. Such a state raises the question whether the liability of a member of the management board may exert direct legal effects on his spouse, especially with whom he remains in the system of common property. The practice reveals difficulties in determining the spouse's liability in the event of the company's insolvency, which prompts the analysis.

Key words: limited company, member of the board, ineffectiveness of execution, liability of member of the management board, liability of spouse

Information about Author: Monika Lejczyk-Łokaj, Ph.D. – Department of Economic and Commercial Law, Faculty of Law and Administration at the Maria Curie-Skłodowska University in Lublin; e-mail: monikalejczyk@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-0104-6903>